

Murstockar och skorstenar

Skorstenens uppgift är att föra bort röken från husets eldstäder och att ventilerarummen. Eldstäder med skorsten började användas i städerna under medeltiden. Först under 1700-talet uppfördes skorstenar även på landet. Murstockarna hade oftast bara en enda stor pipa dit flera eldstäder kunde ansluta.

De äldsta spisarna med öppen härd ersattes under 1700- och 1800-talen med kakelugnar och rörspisar. Järnspisen gjorde sitt intåg i köket kring 1800-talets mitt.

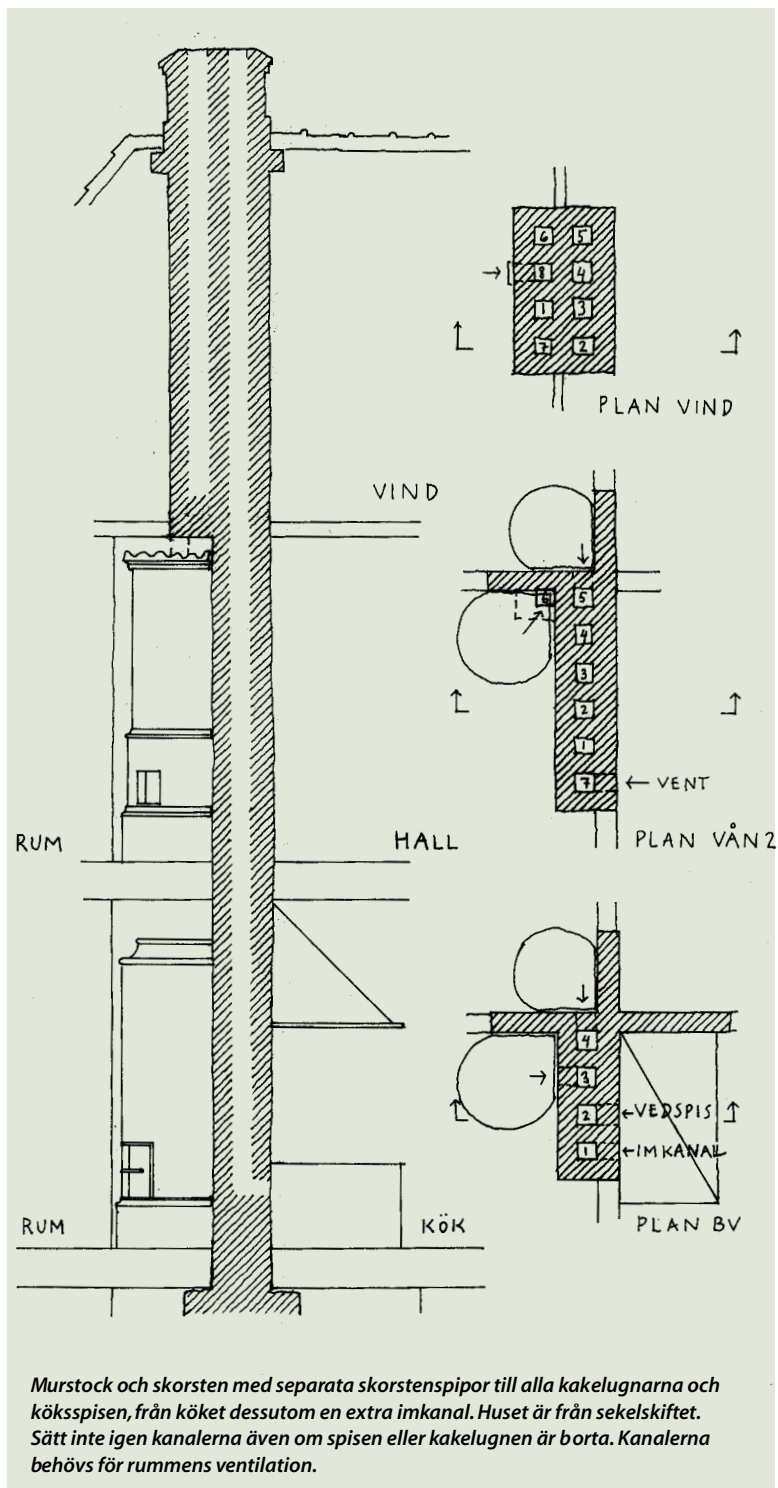
Vid sekelskiftet 1900 blev det lag på att alla eldstäder skulle ha separata rökkanaler. Från köket skulle man dessutom ha en separat imkanal för ventilation, eftersom järnspisen anslöts direkt med rör till murstocken.

Omkring 1940 slog centralvärmens och elspisen igenom och många gamla eldstäder revs. Murstocken som lämnades kvar fyller ändå sin funktion genom att ventilerarummen.

När man vill elda

På grund av brandrisken regleras användandet av eldstäder och skorstenar i lag. Kommunens byggnadskontor ger upplysningar om vad som gäller.

Om du vill börja elda i en eldstad som inte varit använd på länge eller om du t ex vill låta sätta upp en kakelugn, ska du kontakta sotarmästaren. Han är den som kan hjälpa dig att reda ut hur kanalerna i skorstenen går och i vilket skick de är. Han gör en provtryckning för att ta reda på om kanalerna är täta och ser efter om det föreligger något annat hinder för eldning. Det kan vara risk för soteld, om det sitter tjära på insidan av rökkanalen. En kanal kan vara igensatt av nedfallet bruk eller fågelbon.

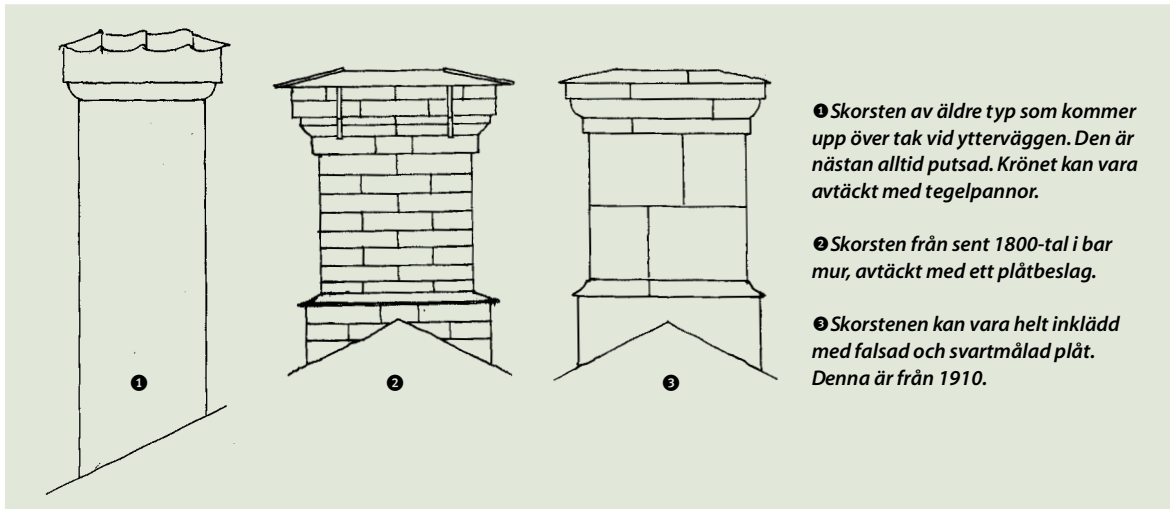

Murstock och skorsten med separata skorstenspipor till alla kakelugnarna och köksspis, från köket dessutom en extra imkanal. Huset är från sekelskiftet. Sätt inte igen kanalerna även om spisen eller kakelugnen är borta. Kanalerna behövs för rummens ventilation.

Otäta rökkanaler

Det vanligaste problemet när man vill elda i ett gammalt hus är otäta rökkanaler. Det finns två olika metoder att använda sig av när man ska

täta dem. Man kan täta insidan av murpipan med ett keramiskt bruk eller man kan sticka ner ett rostfritt rör i rökkanalen.

❶ Skorsten av äldre typ som kommer upp över tak vid ytterväggen. Den är nästan alltid putsad. Krönet kan vara avtäckt med tegelpannor.

❷ Skorsten från sent 1800-tal i bar mur, avtäckt med ett plåtbeslag.

❸ Skorstenen kan vara helt inklädd med falsad och svartmålad plåt. Denna är från 1910.

Frostsprängning

Om murverket är fuktigt kan det bli frostsprängningar i skorstenens övre del. Särskilt utsatta är de tunna skiljetungorna mellan rökkanalerna. Fukten kan komma inifrån, särskilt om man eldar med olja. Den röken är både fuktig och frätande och kondenserar lätt i skorstenens övre del. Om skorstensbeslaget är trasigt kan också regnvatten tränga ner i muren.

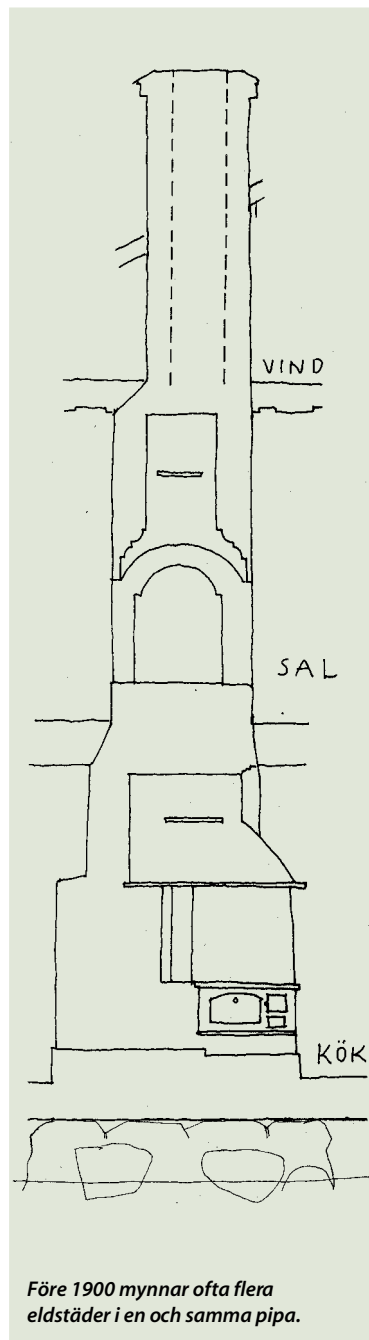
Skorstenen är en viktig del av huset och utseendet har stor betydelse. Om du måste mura om en gammal skorsten, försök att se till så att den nya blir likadan som den gamla. Om det handlar om att ersätta en nyare skorsten på ett gammalt hus, försök att finna ett äldre fotografi som visar hur den såg ut tidigare eller om det inte går, leta efter en traditionell skorsten på ett liknande hus i trakten att använda som förebild.

Om man inte eldar

Ibland är problemet att man inte vill elda. En murstock i ett ouppvämt hus blir kall och fuktig. Det kanske regnar in genom skorstenen. Då behöver man sätta upp ett regnskydd. Detta skall sitta på distans på skorstensbeslaget så att ventilationen inte hindras.

Litteraturtips

Ove Hidemark m fl: *Så renoveras torp & gårdar*, ICA Bokförlag, 1995

Före 1900 mynnar ofta flera eldstäder i en och samma pipa.

Regnskydd är viktigt om man inte eldar.

Om ett gammalt skorstensbeslag behöver bytas – utforma det nya likadant som det gamla.

Murstockar och skorstenar ingår i serien **Information om byggnadsvård** utgiven av länsstyrelserna i Gävleborgs, Västmanlands och Örebro län. Utgivning har skett med stöd av Riksantikvarieämbetet.

Text och illustrationer:
Blomberg & Linscott Arkitekter
Grafisk form: Oform
Tryck: Sahlanders Grafiska AB 1999

Bladen kan beställas från
Länsstyrelserna i Gävle, Västerås
och Örebro eller hämtas från
www.raa.se/trad&bygg2000

Ditt länsmuseum kan ge ytterligare
råd och tips om bra hantverkare.